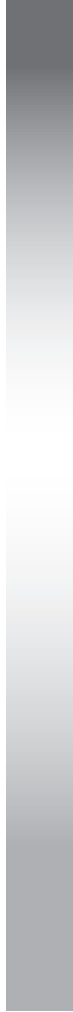

TOMAS ESPEDAL

A művészet ellen

Fordította: Petrikovics Edit

Tomas Espedal

A művészet ellen

(a jegyzetfüzetek)

TYPOTEX

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

This project has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Az Európai Bizottság támogatást nyújtott ennek a projektnek a költségeihez. Ez a kiadvány a szerző nézeteit tükrözi, és az Európai Bizottság nem tehető felelőssé az abban foglaltak bármilyen felhasználásáért.

The translation has been published
with the financial support of NORLA.

Tomas Espedal: Imot kunsten

Copyright © Gyldendal Norsk Forlag AS 2009 (All rights reserved.)

Hungarian translation © Petrikovics Edit, 2018

Hungarian edition © Typotex, Budapest, 2018

Engedély nélkül semmilyen formában nem másolható!

ISBN 978 963 279 720 5

ISSN 2064–2989

TYPOTEX VILÁGIRODALOM

Kedves Olvasó!

Köszönjük, hogy kínálatunkból választott olvasnivalót!

Újabb kiadványainkról, akcióinkról a www.typtotex.hu

és a [facebook.com/typtotexkiado](https://www.facebook.com/typtotexkiado) oldalakon értesülhet.

TYPOTEX KIADÓ

Alapította Votisky Zsuzsa, 1989

A kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

Felelős kiadó: Németh Kinga

Főszerkesztő: Horváth Balázs

Felelős szerkesztő: Sepsi László

Tipográfia: Kiss Barnabás

A borítót tervezte: Fölföldi Fruzsina

Nyomás: Séd Nyomda Kft .

Felelős vezető: Katona Szilvia

Anyámnak

ÁPRILIS

Ez is olyan feladat, amely bátorságot követel: hátra maradni.

Kristian Lundberg

Az

első nevem egy gyárban készült, fémbe öntve, és egy bizonyos időtartamra szólt. Megpróbáltam elfelejteni. Negyvenhárom negyvennégy negyvenöt negyvenhat éves vagyok. Ezt szeptemberben írom. November tizenkettedikén születtem, a Skorpió jegyében. Azt mondják, hogy amikor a skorpió fenyegetve érzi magát, amikor sarokba szorítják, és nem menekülhet, felemeli méregfullánkját, és a hegyét a skorpiótestet védő két páncéllemez közé szúrja; a méreg befecskendezve. A tavasz, az ősz a legkedvesebb évszakom, a nyárnak vége, elkezdhetek dolgozni, november, szeptember, kilencedike vagy tizenegyedike, tizenkilencedike; reggel vagy este írni kezdek. A házban csend honol. Nem vagyok fenyegetett

helyzetben, sem sarokba szorítva, felemelem a jobb kezem, a ceruza hegyét a papírra helyezem, a mérég kiáramlik. Írok. Az első mondat olyan, mint amikor tűt szúrnak a bőrze, enyhe ellenállás, majd a tű keresztülhatol, puhán besiklik, és eltalálja a vénát; muszáj elfelejteni. A másik nevem nehezebb volt, lágyabb, keményebb, egy női név. Jó időbe telt lerombolni. Nem azért, mert áthatolhatatlan lett volna, hanem mert régi volt, egy helyhez kapcsolódott; soha nem jártam ott.

Én egy városban születtem, a név a peremvidékhez tartozott, egy száraz, szélfúttá, szívós név, amely úgy roppan össze, mint egy dacos fa. Az első mondatnak keménynek kell lennie, mint az acélnek. Az ember alaposan kidolgozza, csiszolgatja és finoman lesepregeti, nyesegeti és fényesítgeti, igazi iparosmunka. Az írógép mechanikus hangja, mintha csak egy üzemcsarnokban ülnék egyedül, és azokat a hangokat hallanám, amelyek nincsenek ott; tétlen kezek és nehéz cipők, hangtalanul dobognak végig a padlón. A mondat ragyog. Kemény, mint acél. A lányom és én egyaránt elvesztettük az édesanyánkat. Az én anyám áprilisban halt meg, az övé szeptemberben. Nem tudtam, mit mondjak, hogyan vigasztalhatnám, mindössze annyit tudtam mondani, az első, amit mondtam, úgy hangzott, mintha gyerek lennék, mintha nem lenne korkülönbség köztünk, mintha azt akarnám, hogy megvigasztaljon és átöleljük egymást a közös gyászban, két hasonló érdeklődésű, azonos korú ember, mintha néhány szótlan perc alatt felnőtte tettem volna őt, a jövőbeli élet-társammá, reményemmé; amikor meghallotta, elfordult, dühös lett, és rémült, az első, amit mondtam, nem vigasztalás volt, így hangzott: nincs már anyánk.

A lányom tizenöt éves, és nem ismeri az apját. Azt mondhatnánk, hogy az apja egyfelől egy férfi, aki könyveket ír, másfelől egy teljesen más férfi, aki az apja. Miután elveszítette az édesanyját, minden tőlem telhető megpróbáltam, igyekeztem jó apja lenni. És megpróbáltam valamiféle anya is lenni, ez nagy hiba volt, amit teljes erőbedobással

és hajthatatlan akarattal csináltam; abbahagytam az írást, abbahagytam az utazást, lezártam néhány barátságot és úgy rendezkedtem be az új otthonunkba, mint egy anya. Ritkán hagytam el a házat. Otthon maradtam, rendet raktam és takarítottam, fáradhatatlanul súroltam a szobákat, ágyneműt mostam és a ruháit. Vacsorát és reggelit készítettem, uzsonnát csomagoltam neki az iskolába. Étkezések mindig ugyanabban az időpontban. Mindig tiszta ruhák. Mindig otthon voltam, reggel és este is. Szerettem ezt, jobban, mint hittem volna; imádtam bevásárolni és főzni, takarítani, mosni, teregetni, jól tenni. A gyerek azonban nem volt boldog, nemcsak az anyja, az apja is hiányzott neki. Egy nap ezt mondta: Miért vagy mindig itthon? Miért nem tudsz békén hagyni, egyedül csak egy napra, hogy magam legyek, nem tudnál elmenni valahova?

Beutaztam a városba.

Kelletlenül tettem, mi keresnivalóm ott?

Az utcákat róttam, elütöttem az időt, három, négy órát, majd hazamentem. Otthon akartam lenni a lányommal. Apára volt szüksége, helyette egy bánat sújtotta férfit kapott, aki attól félt, hogy elveszti az eszét, megőrül, aki azt hitte, meg fog halni, megbetegszik, azt hitte, mindent elveszít, a házat, a gyereket, és biztos volt benne, hogy valami szörnyűség fog történni. Folyamatosan erre várt, azonban a szörnyűség nem következett be. Folyamatosan erre vártam, de a szörnyűség csak nem jött, legalábbis a mi otthonunkat elkerülte. A szomszéd szívrohamot szenvedett, a háza előtt esett össze. A kertünkben lévő madárfészket kifosztotta egy ragadozó madár, lelökte a fészket a fáról, feltörte a tojásokat, felfalta a fiókákat, és elrepült. A szörnyűség megtörtént, mindig, mindenütt, de nem a mi házunkban. A mi otthonunk békés volt, a nyugalom szigete. Én pedig ebben a békében, ebben a várakozási időben, írni kezdtem. Minden reggel, miután a lányom elindult az iskolába, leültem az íróasztalhoz. Fehér, szürke csend telepedett a házra. Megijesztett,

nem voltam hozzászokva a csendhez, kitakarítottam és kipucoltam a házat, és közben a szörnyűséget vártam, most mégis csend volt, úgy jött, akár egy váratlan, nem remélt boldogság. A csend megtelepedett a házban, és néhány hét alatt az én részemmé is vált, beköltözött abba, amit írtam.

Mint a hó. Mint a fehér, szürke hó egy hosszú nyár és egy meleg ősz után. Szél, eső, aztán egyszer csak hó, az első hó. A varjak balról jobbra ugrálnak a kertben, és szavakat hagynak a hóban; apró fekete varjúlábujjak, kusza madárírással, olyan gyors és pontos, ahogy odavetik: közeleg a tél.

A rózsák megdermednek.

Fehér és dérlepte virágok.

Nem volt idejük elhervadni, halott fagyottságukban mintha megtorpantak volna a fehér homlokzat előtt, piros gyapjúfonallal szorosan a falhoz kötözve: megkötözve, fogva tartva, arra kényszerítve, hogy a sötétségbe tátott, jéghideg szájként álljanak.

Reggel köd van. Elpárolog, vízfoltokban megtelepszik a rózsaszirmainak hullámaiban, a nedves haját lófarkba fogja egy kézzel, olyan szorosan tartja, hogy csendet sikoltasz odakint, megjött. Közeleg a tél, megint túl korán, és a hó olvad, a köd felszáll, a napfény áttör a fehér lombon, és eltalálja a fagyott rózsaleveleket, amelyek túl későn zárulnak össze, és elhervadnak.

A virágok a piros pulóvered szálaival felkötözve.

Fehér futórózsák.

A kertben.

A ház előtt, a fehér homlokzatra felkötözve, rajzszögekkel a falra erősített piros fonalakkal, melyek körbetekerednek a virágok szárán, hogy a fehér rózsák az ablak felé kússzanak, amely mögött ülök.

Megkötözve.

A házhoz és a szobákhoz kötözve, ahol én magam is az ágyhoz vagyok bilincselve, amelyben fekszem, és a székhez, amelyen ülök.

Futószáron vezetve járkálok a házban, nem vágyom arra, hogy elmenjek vagy kitörjek odabentről. Helyette lankadatlanul azon dolgozom, hogy megfeszítsem a láthatatlan szálakat, hogy megerősítsem és vastkosabbá tegyem őket, elnyűhetetlenné és hosszabbá, hogy még feszesebbre húzhassam őket, és még többször a szám, a nyakam és a mellkasom köré tekerjem, körbe és körbe, egyre szorosabban, míg végül egy fehér, kemény gubó lesz belőlem. Egy védőhártya fonalból, feszesen a falakra és a padlóra erősítve, az íróasztalra és a székre; itt ülök, fogságba ejtve és türelmesen, arra kényszerítve, hogy végignézzem, ahogy a vékony építészeti alkotás olyan mindenre kiterjedő és bonyolult lesz, hogy otthonnak lehet nevezni.

Otthon.

Ez az út, ó, az út, a kavicsal felszórt út, amely óvatosan vezet a házhoz, és amely ugyanolyan színű, mint a ház, mert a ház egy része, az ajtó meghosszabbítása, valaminek a folytatása, ami az ajtón belül van; az ágyé talán, amelyben fekszik, és amelyből nem akar felkelni.

Ezek az órák a nap közepén, amikor az ember éberén fekszik az ágyban, nem azért, hogy aludjon vagy pihenjen, hanem hogy kinézzen az ablakon át az égre, hogy még éberebb legyen. Olyan éber, hogy egyszer csak rádöbbenjen, örökké tudna így feküdni, mozdulatlanul és gondolatok nélkül, mégis olyan tiszta pillantással, hogy az már fáj. Mit lát? Az eget, a felhőket, semmi egyebet. Ám azután a pillantása a falakra és a plafonra vándorol, az ablak melletti íróasztalon álló lámpára, a székre és a vörös szőnyegre, az éjjeliszekrényen heverő könyvekre és a jegyzetfüzetekre, a fedelük ugyanolyan színű, mint a ház, és erről eszébe jut mindaz, amit nem lát, amit le kellene írnia: a kavicsos út, a ház, ez az út, rajta a fák árnyékai, olyan kemény és leküzdhetetlen, hogy azon tűnődik, képes lesz-e valaha átlépni rajtuk, és elhagyni a házat.

A levél: „Úgy vélem, kijelenthetjük, hogy osztom Bonnard ízlését a kényelmetlenséget illetően. Egyszerű bútorok, kemény székek, spártai, dístelen szobák. A dolgozószobájában nem volt pihenő-alkalmatlanság, sem kanapé, sem egyéb bútordarab; azt hiszem, túlságosan szerette mindezt ahhoz, hogy birtokolni akarja, ezért át-helyezte a munkájába. A munkája abban állt, hogy nézett. Az ablakon túl, kint a kertben Marthe fekszik kissé hanyagul egy karosszékekben. A haja kócos, fehér hálóköntöst visel, reggel van vagy este. Bonnard munkája az volt, hogy figyelte őt, felvázolta, amit csinál; ahogy reggel felébred, felkel és megfürdik, reggelizik, terítőt hímez, levelet ír. A kertben ül, a levél a hímzett asztalterítővel együtt az asztalon hever. A gyümölcsfákra eső fény, egy kosár cseresznye, megehetjük majd. Az íróasztalnál ülök és kinézek az ablakon; a gyümölcsfák és a kerti asztal, az üres karosszék, szombat van vagy vasárnap. Írni próbálok, de nem megy, helyette ezt a levelet írom: szükségem van rád.”

Nem tudtam megbirkózni ezzel a nappal, teljesen lehetetlen nappá vált a számomra, nem olyan lett, amilyennek akartam, igen, mit akartam én ezzel a nappal?

Kijelenthetem, hogy kicsúszott a kezemből, ez a nap kicsúszott a kezemből, vajon hány napot veszítettem el ugyanígy; nem az én napom lett. Jól kezdődött, egy jó nap jó kezdete volt; kimentem a házból, kiléptem az ajtón, végigsétáltam a kavicsos felszórta úton, ki a kapun, majd balra indultam, a hosszabbik úton a boltba, és ahogy kijutottam a szokásos ösvényre, azonnal láttam, hogy ez egy jó nap kezdete: a szomszéd ház fölött felhők. Súlyos, mozdulatlan felhők, az a fajta súlyos, vastag felhőtömeg, amelyet az ember megtorpanva bámul. Szerencsétlenséget hozó felhők? Ha ugyanazzal a súllyal zuhannának le, ahogyan az égen lógnak, összezúznák a szomszéd házat. A felhők azonban eső formájában érnek földet, esik. Enyhe, könnyű eső a szomszéd háztetőjén, örülök neki. A leve-

gő kitisztul, felszakadozik az ég, a nap sugarai áttörnek rajta; a boltba indultam. Itt jobbra, és már meg is érkezem ide, erre a tisztásra, egy erdei tisztásra; minden tekintetben egy hely. Miféle hely? Egy semmihely? És mégis egy hely, érzékelhető. Nem látható. Nem is hallható. Tehát csak érzékelhető. Minden egyes alkalommal érzékelhető, amikor belépek a fák közé, az erdei tisztásra. Itt megállok. Nem több ennél; megállni. Ugyanazon a helyen. Megállni mindig ugyanazon a helyen. Talán egy megállóhely? Tegnap egy állatot képzeltem el ezen a helyen. Egy mókust, igen, egy menekülő mókus volt, előlem menekült. Ma egészen mást láttam ezen a helyen; egy csoport ismeretlent, akik itt ülnek és fekszenek a mezőn. Plédék vannak leterítve. Ülnek és fekszenek a fűben, egy kirándulás; nem vettem észre mást, csak a ruhákat, nyári ruhák, fehérek. Nem volt sem egy hang, sem egy szó, csak a csend. Utóbb azt gondoltam, hogy halottak voltak, egy másik időhöz tartoztak; csendben elmentem mellettük, és abban a pillanatban mintha felismertem volna az egyik arcot, intettem, de viszonzatlan maradt. A nő nem ismert meg.

Ám nem itt csúszott ki a kezemből a nap.

Az ösvényen továbbindulva a karámhoz értem, ahol a lovak voltak. A közepén álltak, mozdulatlanul, akár a szobrok, aztután az egyik hirtelen mozgásba lendült: az izmok láthatóvá válnak, heves rándulás a sima bőr alatt és a láb keményen a földbe csapódik, a pata rettenetes hangja, akár a háború vagy a halál előhírnöke. Egy szerencsétlenségé. Valami szörnyűségé. A ló eszeveszett sebességgel vágatott felém; nem éreztem félelmet. És aztán: ahogy a légáramlat a ló szagával az arcomba csap. A bőr, a lószőr szaga az arcomba csap. Ez is öröm volt.

Vajon itt billent meg a nap, itt fordult ellenem; még nem csúszott ki a kezemből, még nem vesztettem el, végigsétáltam a karám mellett, letörtem egy ágat egy fatörzsről, amely a földön hevert; a gazda munkája, a gazda melege télire, letörtem egy megfelelő méretű ágat:

most a kutyák mellett kell elhaladnom. A gazda kutyái szabadon voltak. Négy szabadon rohangáló kutya, falkában jártak-keltek. És most már félek is, a félelem, amelyet a lovak mellett nem éreztem, a kutyák közelében nagyon is eltölt. Jót tesz. Ez a félelem jót tesz nekem. A szívem zakatol, a kezem életre kel, a lábam, a vérem, minden feléled bennem, kutyák vesznek körül. Csaholnak és felém kapnak, a kabátom ujját harapják és tépik, meglendítem a botot. Sipszó hangzik fel. A gazda az, ő fújja meg a kutyasípot, az ebek megfordulnak, otthagynak. Szükségem van a kutyákra, szükségem van a félelemre, de a gazda jelenléte ingerelt: a birtoklás, a tulajdon gondolata. Hogy a birtoka ezt az egész területet felöleli, az erdőket, a földeket, a kopár sziklákat, a partot és a tengert, ki nem állhatom, hogy úgy viselkedik, mintha a szigetnek ez a része kizárólag az övé volna. És éppen ma, az én napomon, egyenesen felé tartottam, testes, alacsony férfi, kemény vonású, pirosposzsgás arcú; az ujjamat az orra elé emelem. Az egész szigeten kötelező a pórázhasználat, mondtam. Ez az én utam a boltba. Ez az én utam a tengerhez. Akkor és ott úszok, ahol én akarok, és éppen ezen a tavaszon, ezen a nyáron, mondtam, az utolsó nyaramon a szigeten, semmi sem fog megzavarni vagy megakadályozni ebben, sem maga, sem a kutyái.

Költözést terveztem volna? Ez meglepett. Még csak fel sem merült bennem, mielőtt odavetettem, hogy ez az utolsó nyaram a szigeten. Vajon honnan jött ez a gondolat? Mégis hová költöznék? A házhoz és a lányomhoz voltam kötve, aki itt járt iskolába, itt voltak a barátnői, itt érezte magát biztonságban, talán nem ez volt egyben az én menedékem, a szerencsém is, hogy nincs választásom, hogy a lányomhoz és a házhoz vagyok kötve, hogy ide köt a munkám? Akkor honnan szedtem a költözés gondolatát? Ott álltam az előtt az ember előtt, aki ismeretlenül, napról napra, éveken keresztül megzavarta a sétáimat a boltba. A kutyák, a sipszó, szitkozódások és fenyegetések, elegendőek lettek. Szükségem volt a félelemre, de a harag

nem hiányzott, az ember megragad benne és lóg rajta, akár egy dzseki a szögesdróton; a dühébe kapaszkodik. Ordítottam vele, fenyegettem, ami nagy hiba volt, mostantól nem lesznek ugyanazok a séták, ez az egész megváltoztatja; csak álltam ott és tönkretettem az egyik kedvenc szokásomat, a sétát a boltba. A férfi megfordult, bement a házba, és egy sörétes puskával a kezében tért vissza, a föld felé tartotta a csövét, de a saját bizonyosságával a hangjában beszélt: az én tulajdonomon gyalogolsz át éppen, de ez az utolsó alkalom.

Lassan elveszítettem a napot. A harag makacsul megragadt bennem, jóval azután is, hogy elszakadtam a gazdától, dühösen mentem tovább a boltba. Igyekeztem valami olyasmit észrevenni, ami örömet okozhat; a berki szellőrózsát, amely fehér körökben nőtt a nyírfák törzse között; nem láttam őket. A nárciszok sárga, fehér sorokban nőttek azon a helyen, ahol egykor melegházak álltak; az üvegházak eltűntek, de a nárciszok megmaradtak, elvadulva burjánzottak messze a fák közt, minden alkalommal lenyűgöző látványt nyújtottak; mindig megálltam, most azonban továbbmentem. Egy különleges almafa a piros ház előtt a kertben, a fehér almavirágok, fehér, éles szépség, mintha a kis, fényes virágok keresztülhasítanák a levegőt, vagy elvágnák a lélegzetet, az ember egy-egy vágásnak érzékeli őket a lélegzetében; a belé hasító bizonyosság, hogy a fehér virágokból alma lesz. Ha felemeltem volna a fejemet, észreveszem, hogyan építik fészküket a szarkák, gallyról gallyra, gondosan kosárformára rétegezve és fonva, egy réteg fűszállal a belsejében, fű és föld, vízzel összetömítve, apró építőmestermadarak; itt fogják lerakni fehér és szürke tojásaikat, mintha a hég külseje a fiókák tollát jelezné előre; a színük hiányát.

Az ég kékje. A rododendron vöröse. A krizantém sárgája.

Semmit sem láttam belőlük.

Elveszítettem a napot, ez azt jelentette, hogy szem elől tévesztettem?